

ELEMENTS D'ESPIRITUALITAT EN LA REVOLUCIÓ BOLIVARIANA

LA LLUM DEL DIA IL·LUMINA L'AURORA

MARCELO BARROS

Recife, Pernambuco, Brasil

Parlar d'“espiritualitat” no és pas sacralitzar un procés que és i s'ha de mantenir laic i autònom. Res de lligams a interessos religiosos o visions messiàniques. En el nou procés social i polític, emergent a diversos països de Llatinoamèrica, l'expressió “espiritualitat bolivariana” apunta a una transformació més profunda de les estructures i mostra com el mateix camí social pot ajudar la gent a trobar dintre seu el millor de si mateix. La revolució no és tan sols socioeconòmica i política. Uneix la dimensió social amb l'interior de cada ésser humà i amb una amorositat comunitària que sobrepassa l'àmbit social i polític, que va més enllà. Una recerca present en els vells camins espirituals és l'esforç d'unificació interior. En el seu moment, i a la seva manera, Simón Bolívar ho reprèn: “Algú es torna veritablement revolucionari quan el seu pensament, les seves paraules i la seva manera de viure coincideixen”. La recerca d'aquesta unitat, viscuda dins el procés revolucionari, obre les persones a una nova Ètica de justícia i a un mirament envers la vida, a una igualtat en la relació de gènere, a la sensibilitat ecològica, a la dimensió plaent i a l'art. Amb tota la raó, n'hi ha que veuran aquest fenomen com una expressió cultural. Hi ha moviments populars que l'anomenen “mística”. Les tradicions indígenes i afrodescendents veuen la presència de l'Esperit en els elements de la natura, en el caràcter de les persones i en tot allò que uneix les comunitats per a una vida més vida. En un llenguatge antic que, a cada època, necessita ser reinterpretat, diverses tradicions religioses parlen d'“espiritualitat”, com a manifestació de l'Esperit, font de tot amor. D'altres simplement atribueixen aquest procés a l'energia amorosa de la mateixa humanitat i de l'univers.

1. Allò que constitueix el bolivarisme

Aquí anomenem “procés bolivarià” el camí social i polític que, en diversos països de Llatinoamèrica, parteix de les comunitats i dels moviments populars, i els integra en la lluita pacífica i democràtica per

l'alliberament integral dels pobles del continent. A l'Equador es parla de “revolució ciutadana”. A Bolívia, s'accentua més el protagonisme indígena. Fins i tot en d'altres països, com el Paraguai, l'Uruguai, El Salvador i Nicaragua, importants canvis socials i polítics, d'alguna manera, es relacionen amb el somni del líder revolucionari Simón Bolívar, a començaments del segle XIX. A Veneçuela, al llarg de la història dels darrers dos segles, la figura de Bolívar i els objectius pels quals va lluitar i va donar la vida han inspirat molts moviments d'alliberació. En aquests últims anys, ha estat la mística laica i humanista del procés polític i social el que, amb raó, s'ha anomenat “revolució bolivariana”. Hi ha qui veu el bolivarisme només a partir del poder. És la conquesta de governs més d'esquerra o proclius a un nou tipus de socialisme amb vista al segle XXI. El fet que, en aquests països, persones lligades als sectors populars, han arribat al poder ha estat fonamental. Les conquestes socials i polítiques s'han dut a terme justament perquè s'han basat en les cultures indígenes i en les lluites dels sectors populars per la seva llibertat.

2. Les arrels de l'espiritualitat bolivariana

Abans d'esmentar els elements per a un camí espiritual bolivarià, cal que ens obrim al que ja existeix. En l'experiència viscuda en aquests països, ja es revela una rica font d'espiritualitat que pot alimentar les persones i les comunitats involucrades en el procés.

Aquest camí revolucionari es nodreix de la confiança de la gent pel rumb seguit, d'una profunda esperança que aquest procés porta, dintre seu, una novetat més gran (un nou món possible) i, sobretot, de l'energia amorosa per garantir la victòria d'aquest somni.

El procés bolivarià va sorgir i es va desenvolupar en un context de cultures considerades cristianes. Més enllà del fet que molts líders i lluitadors es reconeixessin cristians (Hugo Chávez, Rafael Correa i d'altres), la majoria de les comunitats involucrades en aquest procés són cristianes. Des dels anys seixanta, les comunitats eclesiàstiques de base, els grups evangèlics

populars i els corrents de la Teologia de l'Alliberament han contribuït perquè, cada cop més, aquest projecte sigui vist com un instrument d'actualització del que teològicament pot ser vist com una etapa de realització, tot i que parcial, de mites i idees indígenes, com ara la Terra sense Mals, el Bon Viure, etc. En el llenguatge bíblic, aquest projecte assenyalava i anticipava alguna cosa del projecte diví per al món. El camí de l'espiritualitat és accentuar aquest aspecte del procés, ajudar que sigui permanentment revisat i perfeccionat a partir d'aquest model. Als anys vuitanta, la Teologia de l'Alliberament insistia en una "mística del regne". L'espiritualitat bolivariana pot concretitzar aquest concepte, i tornar-lo més macroecumènic (a partir de les tradicions indígenes i afrodescendents) i més secular (no pas com a quelcom sobrenatural o transcendent en el sentit tradicional del terme).

3. Pistes per aprofundir aquest camí

Mai ningú no ha necessitat ensenyar a un jove la manera de festejar o d'expressar el seu amor. Així, el camí espiritual no té receptes generals o regles estrictes. La veritat és que, com deia Erich Fromm, l'amor és un art. I més encara, l'amor comunitari i revolucionari, que no és instintiu i exigeix una educació encara més gran. És per això que poden ajudar aquests petits consells:

3.1. És un procés de conversió i sensibilització amorosa

Tots els antics camins espirituals insisteixen en la necessitat d'una etapa d'iniciació o noviciat. Paulo Freire parlava d'un "procés de conscienciació". No es tracta d'un aprenentatge intel·lectual, sinó d'un entrenament per a la mateixa conversió i perfeccionament interior. En la lluita per la independència de l'Índia, Mahatma Gandhi deia: "Comença per tu el canvi que proposes al món." No pressuposis que ja està preparat o que tot vingui espontàniament o sense mètode. Sigues humil i exigeix de tu mateix una vigilància permanent per tal de recomençar i avançar en el camí.

3.2. Inserció de la vida i convivència amb els pobres

No n'hi ha prou amb ajudar els pobres de base o "atendre" les persones necessitades per deixar-se tocar per aquesta sensibilitat solidària. La inserció su-

posa una certa capacitat de conviure, de "perdre el temps" amb els més necessitats i, d'alguna manera, fer l'experiència de la vida a prop seu. No es tracta de canonitzar el "basisme" [les actuacions de base], sinó de no perdre el vincle real amb el poble, a través del qual es pot alimentar aquesta mística. Forma part d'aquesta inserció l'interès per la cultura dels pobres, per la forma de resar i celebrar de les comunitats, ja sigui en les tradicions autòctones o en les expressions de la religió cristiana popular.

3.3. Aquest és un camí que no es fa tot sol

Aquest canvi d'esperit (els evangelis parlen de "metanoia"; és a dir: d'una transformació de la ment) només s'assoleix a través d'una educació per al diàleg. Aquest diàleg pressuposa una obertura real envers l'amistat interpersonal com a valor i camí espirituals. Els companys poden ser més que simples col·legues de feina i lluita. En aquesta idea de l'amistat com a experiment de la gràcia, és bo aprofundir en les relacions privilegiades amb algú (un company o una companya) amb qui puguis compartir més profundament la vida i obrir-te a l'opinió de l'altre. Cal estar sempre obert a la crítica dels companys i exercir amb un mateix una autocrítica permanent. A la Rússia de la dècada dels vuitanta, Gorbatchov parlava de "perestroika" (procés de rectificació) i "glasnost" (transparència).

3.4. La integració de les tres místiques

Avui dia conviuen en el món la mística del culte al cos, a la salut i al benestar personal. En tants manuals d'autoajuda que el Capitalisme ajuda a divulgar hi ha el risc d'un determinat egocentrisme espiritual. Amb tot, quan hom evita tot això, hom troba una tradició fèrtil i fecunda. L'espiritualitat bolivariana reintegra el cos i l'eroticitat espiritual en el camí revolucionari. Una altra dimensió és la còsmica, que ve de les tradicions negres i indígenes, i ara per ara és fonamental a l'hora de tenir cura del medi ambient. Finalment, l'obertura al Misteri, que al nostre continent s'expressa en la pluralitat de moltes confessions religioses, i que el Bolívarisme pot articular en un ric camí de diàleg i de col·laboració. En el fons, és l'opció per la vida de la qual Jesucrist va dir: "Jo he vingut perquè les ovelles tinguin vida, i en tinguin a desdir (Jn,10,10).